

Сэршыв ирёлкхешён пуç хунисене манмалла мар

Культура ёсченёсен форумёнчен

Асәну күнә куçсульсёр иртмерё

«Нихаш ашшә-амашён те хайсен ачисене пытармалла ан пултәрччө. Сакан пек хуйха Турә никама та ан патәрччө. Пирён вара, ывалсене вәхәтсәр сұхатнисен, сирёп сұхәну тытасчө», — тесе сунчөс пёр-пёрне Л. Семеновпа А. Димитриевән Асәну күнне республикән төрлө кәтессисенчен Чуманкассинчи ватам шула пуçтарәннисем. Пысак делегаци ситрө шула. Унан шүтөнче мероприяте йөркелексем те: «Живи и помни» кенеке

хушшинче шул пурнаҗсөпе презентаци урла паллашрөс. Шәпләх минүчө хыссан сак хурләхлә мероприяте пуçтарәннисем виҗө пая уйрәлса төрлө ёс пурнаҗларөс: пёрисем классенче иртекен хастарләхпа хәюләх урокөсене васкарөс, теприсем Отарккә тата Исәтерккә ялөсенчи паләксем умне гирляндәсем хучөс, виҗсөмөшсем вара масар сине сұл тытрөс. Шәпах вөсөм сак икө сәмрәкән вил тәприйөсө сине кәшәлсөмпө чөрө че-

авторө А.П. Тимофеева, Чечен вәршин ветеранөсем С.П. Евграфовпа И.Н. Кузьмин, Муркаш тата Элкә районөсен сар комиссарө А.Г. Прокопьев, Муркаш район пусләхөн сүмө В.Г. Никитин тата ыттисөм те.
Хәнасене аслә классенче вөрөнөкөсем, чән-чән салтакөсем өвөр, хисөплө хуралпа кәтсө илчөс. Сак коридор витөр тухсанах Чуманкассисөм хәнәсене чөрө чөкөсө парнелөсө шула йыхравларөс.
Актовай залри сәвра сөтел

чөкөсөм хучөс те. Паләксем синчи сән үкерчөкөсенчен яланхи пек йәвашән пәхәкән Апаш качисөм синчен чи сывәх тәванөсөм куçсуль витөр аса илчөс. Ывалөсөм шәллөсөм сүт төнчөрен уйрәлннн вунә сұл ытла пулин те, сурансөм түрленөйөсчө сәв. Сак өмөрлөх сурансөм — ашшә-амашён, тәванөсөм чүнөсенчи уйәрсә пәрахайми пай.
Чуманкасси ял тәрәхөн пусләхө Л.Г. Ковалева, А.Г. Прокопьев сар комиссарө, вөрөнтү пайөн ертүси З.Ю.

Дипломатова ... — кам кәна сак пысак хуйхәна хәйөн чөри витөр кәлармарө пуль? Миҗө амашён куҗө шывланмарө пуль? Мөншөн тесен сәкнашкәл сұхатусөм вөсөм санән е манән кәна пулмасчө. Вөсөм — пурин те.
Сак күн Леонидпа Анатолиө сөс мар, сәв хәяр вәрсәра вәхәтсәр вилнө ытти нумай чәваш качинө те асәнмасәр иртмерөс. Аләри ручкәсөне пәшалпа уләштарса вәрсә лекөсине кам шүтланә-ши? Миҗө ывал, амашён чөринө ыраттарас мар тесе, сүрусөне улталәса сүрман-ши? Амашён чөри вара чи сисөкөнни. Ана улталайман. Килө цинк тупакө килсөн пушшөх те...
Акә нумай пулмасть Шупашкарта «Живи и помни» ятлә асәвәм кенеки тухрө. Чечняра, Таджикистанра, Абхазилө Кәнтәр Осетинчө пуҗсөсөне хунә чәваш качисөм синчен вәл. Унан авторө Ангелина Петровна Тимофеева сак кенеке мөнлө хатөрленинө те каласа пачө. Хәйөн ывалнө те Чечен вәршинчө сұхатнәскөр: «Сак патәрсөне нихәсан та манас марччө», — терө. Шула пёр кенекинө парнелөрө. 11 класара вөрөнөкөн Оля Павлова вара вөрөнөкөсен ячөпө ку хаклә парнө сүлөк синчө ахәл тәмәсса, унпа тәтәшәх уса курасса шантарчө. Алөша Иванов гитарәпа выляса чунә тыткәнләкан сар юррисөне шәрантарчө.
Район администрацийөн пусләхөн сүмө В. Никитин ывалөсөне, пиччөш-шәллөсөне вәхәтсәр сұхатнисөне Тав сүрәвөсөмпө чысларө. Пурте пөрлө сөс «Журавли» юрә юрланипө сак йөвәр мероприяте вөсөнчө. Анчәх ку шулта сөс. Кунашкәл асәну күнөсөм вара ытти районсөнчө те иртө.
Н. НИКОЛАЕВА.
Сән үкерчөкөсенчө: масар сине кәяс умөн; А. Тимофеева шула кенеке парнелөт.

Хәрарәмсен сәвра сөтел хушшинчи каласәвөнчен

«Кризиса чун-чөрөне кёртөс марччө»

Суркуннен малтанхи уйәхөнчө, уйрәмах Пётөм төнчөри хәрарәмсен күнө умөн, хәрарәмсөм синчен ашә та ыра сәмахөсөм каласчө. Чәннипөх те, хәрарәм тума пөлмен өс сук та пулө. Мөнлө кәна ытту хумхантармасть аңа. Сүлөрөх асәннә уяв умөн район администрацийөн ыра йәласен залөчө иртнө «Хәрарәм тата общөсө» темәпа иртнө сәвра сөтел хушшинчи каласура пуçтарәннисөм (районти хәрарәмсен канәшөн членөсөм, ырансөнчи хәрарәмсен канәшөнчө председателөсөм, хәрарәм-өртүсөсөм, общөсөсәра хастар хәрарәмсөм) производствәра тата общөсөсәра хастар хәрарәмсөне чысләнипө пөрлөх нумай ытәва хускатрөс.
Паян пурнө те канәс пәман өсчөрлөх ытәвө чи малтанах кама пырса сәпат? Хәрарәм. Мәшәр өсчөср тәрсә юлатө-и е хәрарәм хәй юратнә өс ыраннө сұхатә — сакә сөмьө бюдөжетнө пырса сәпат. Хәрарәм чунри ләпкәләхә сұхатәт. Ачасөне мөнлө ситөнтерөс, өплө пурнаҗ сүлө сине тәратә — сахал-и хәрарәмә канәс пәман ытү? Патшаләх ку өнөпө кәсәлө валли төлөлөвлө программа хатөрленө. Сакән синчен районти өсчө тивөстөрөкөн центр өртүси Т.А. Антонова төплөн каласа пачө. Хәлхи вәхәтра районти предприятемпө организацисәне вәхәтләхә хушма өс ыранөсөм туса парассипө өсчөсчө. Сакә сынна вәл хәйнө общөсөсәна кирлө мар тесе шухәшлаттаракан ыра мар туйәман хәтарат. Тамара Антоновна сәвән пекөх өсчөср тәрсә юлинен иртерөх пенсипө тухма май пурри синчен те каласа пачө. Арсынсөн пөтөмөшлө өс стажө 25 сұлтан кәя мар пулсан, 58 сұлта, хәрарәмсөн пөтөмөшлө өс стажө 20 сұлтан кәя мар пулсан, 53 сұлта тивөслө канәва тухма пулат. Сун пек тәслөсөм районта пулчөс өнтө.

Хәрарәм пурнаҗа майлаштарса пыма тәрәшат. Вәл е ку пысакрах өсө тума укса ситмөс-и — каллөх хәрарәм хәй сине явапләх илсө сынран кивсөн шыратө е патшаләхран пуләшу ытәт. Перөкөт банкөн районти уйрәмөн аслә инспекторө М.Н. Максимова сәвра сөтел хушшинчө сәкна паләртрө: кри-

зиса пәхмасәр, банк граждәнсөне төрлөрөн кредит парса пуләшат. Ял сүннишөн ләйәх-и сакә? Паллах, паләртнн пурнаҗланат, уксинө пөчөккөн парса татма май пур. Сәвән пекөх укса хывса процентсөмпө унан сөмминө үстермө те пулат. «Россельхозбанкән» Муркашри хушма өсчөср те сәкнашкәл пуләшу парат халәхә. Йөвәрләхрән тухмалли сұл-йөрсөм сук мар иккөн. Вөсөне шырамалла, тупмалла.
Хәрарәмсөм килтө сөмьө ашши пулнә май общөсөсәра та хәйсөн тивөслө ыраннө йөшәләсчө. Хәйөн өсчөнчө маттурсөм. Анәсу сәл куҗө вара кашнн төрлөрөн. Муркашри пөтөмөшлө пөлу паракан вәтам шулта көсөн классөне вөрөнтөкөн В.В. Смирнова аңа ачасөне юратнинчө курат. Иртнө сұл вәл РФ Президентчөн грантне — 100 пин тенкө, унтан маларах Чәваш Республикин грантне — 10 пин тенкө тивөсчөчө. Кәсәлхи «Султаләкри чи ләйәх директор» республикәри конкурсра «Сәмрәк директор» номинаци сөнтөрүси Э.Н. Кәдыкова предпринимателө вара анәсәва акә мөнрө курат.
— Эпө хам юратакан өсө тәватәп, — тет. Асәннә конкурса «Творчөсвәллә натура» номинаци сөнтөрүси Муркашри искусство шүлөн директорө Г.М. Анисова анәсәва юнашар маттур та пултаруллә сынсөм пулнинчө курат.
— Вөсөм кирөк хәш вәхәтра та мана пуләшасчө, кирлө сөнүсөм парасчө, — паләртәт вәл.
Кун қаә өшөннө хыссан килтө кашниөх хәйнө ләпкә та канлө туйәшән. Ку та хамәртан кашнинчөнөх килнинө асра тытмалла, — тесе сөнөт районти төп больницәри психотерапевт, наркологи Л.М. Иванова. — Пирөн вәй хамәр шухәшра пулнинө асра тытмалла. Ыра шухәшсөмпө пурәнмалла. Стрөсө алла черкө илнипө пусәрәнмәстө, төрлө хусқанусөм тумалла, өслөмөллө. Пирөн хамәра хамәр хисөплөмөллө, юратмалла. Тата пурнаҗсәра төлөвлө пулмалла. Ун патнө әнтәләкан сын чунпа яланах сәмрәкә пулат.
Лариса Меркурьевна каланә тәрәх, пирөн тата қасарма пөлмөллө, йәнәшман сын сук вөт. Пёр-пөрнө әлнани,

Саккуна пәснәшән явап кәтөт

Кашни ашшә-амашөнөх хәйсөн ачисөне төрөс-төкөл пәхса үкөтерөс — чи пөлтөрөшлө тивөс. Анчәх судсөнчө тишкөрөкөн уголовнәй өссөм пирён районта сак тивөсчөнө кирлө пек пурнаҗсламаннисөм пурринө кәтартса парасчө.
Акә январь-февраль уйәхөсөнчө өс тәвакан уголовнәй инспекциө судри приговорсөм тәрәх пурө 9 сынна учөта тәрәтрәмәр. Хәйсөн сұл ситмен ачисөнө ситөнтөрмө укса түлөссинчен пәрәннә вөсөм. Ку вара саккунпа килөшүллөн преступлени шүтланат. РФ Уголовнәй Кодексән 157 статийн 1-мөш пайөнчө шәпах сәвән пирки әнлантарнә та. Сәвәнпа та йөркөнө пәснәшән явапнө те тытмалла. Сак тәхәр сынран сиччөшнө өслөсө түрленмөллө туса айәпланә, пөрнө условнәй майпа ирөкөн хәтармалла тунә. Төпөр хәрарәма суд өтсрөчкә хыссан айәплавпа килөшүллөн өслөмөллө тунә. Анчәх асәннә ашшә-амашөсөм өсчөнө те кирлө пек пурнаҗсламан — өсө сүрөмен, общөсөвәллә ырансөнчө үсөр сүрөнө, инспекциө чөннө вәхәта пыман.
Өс тәвакан уголовнәй инспекци сакән пек судпа айәпланә кашни сынпах уйрәммән өслөт. Анчәх йөркөнө пәсакансөм хәйсөм малтан хәнәхнә пек саккунпа килөшсө тәман өсчөнө тусах пырасчө. Сөмьө тата этика нормисөнчөн аякра тәрасчө вөсөм.
Иртнө икө уйәхра инспекци әллине пурө 132 айәпланә сын «сакланчө». Вөсөнчөн пөрнө обявәтәлнәй майпа өслөмөллө, 26-шнө өслөсө түрленмөллө тунә. 104 сынна төрөслөвлө вәхәчө панә, вөсөнчөн пиллөкөшө — айәпланнә сұл ситмен ачасөм.
Алиментсөнө вәхәтра тата пачах те түлөмен 7 сынна өслөсө түрленмөллө тунә. Вөсөнчөн 44 процентнө, приговорсөнө пурнаҗсламаншән, ирөкөн хәтармалла тунә.
Хәлхи вәхәтра инспекци өсчөнчө те йөвәрләх тупәнчө: айәпләнисөнө пөр уйәхләх өсө ырнасәтарөс сәмәллән пулса пымасть. Ку финанс кризисинө пула производство кәлпәшө чакнипө те сәхәннә, сәв вәхәтрах паспортсәр тата пропискәсәр сынсөнө айәпләнипө те. Предприяте сөнтөрүсисөм тата район администрацийө сак лару-тәрәва әнланса пуләшәсчө. Сәпла вара айәпләнисөм төрлө предприяте сөнчө өслөсө наказанисөнө пурнаҗсәсчө.

В. КОЖЕВНИКОВ,
районсөм хушшинчи Муркашри 11 № өс тәвакан
уголовнәй инспекци начальникө.

Л. ПЕТРОВА.